

ib, 103). — Badenska škola krivo i neopravdano zabacuje metafiziku kao i Kant. Vrednote pak, koje priznaje ova škola, na koncu su gotovo isto, što i Kantovi zahtjevi praktičnog uma. Sva je ova filozofija vrednota pokrivena ipak nekom metafizikom, te nije čudo, što neki sljedbenici badenske škole otvoreno ispovijedaju metafiziku, kao n. pr. Lask, Broder Christiansen (Klimke, ib, 103).

Badenska škola uopće kao i Kant nije nikada ničim opravdala svojega autonomističkoga stanovišta, da je čovjek izvor i mjerilo istine i njezina vrijednost. Kod samog čina spoznaje zamjenjuje kao i marburška škola ono, što tako lijepo, zgodno i mudro razlikuje skolastička filozofija kod pojma kao dva elementa: duševna moć spoznaje i ono što je izvan nas, a parte rei.

DOGMATSKI NATPISI PRVIH 5 VJEKOVA.

Sljedeći natpisi imaju veliku vrijednost, jer se nalaze u crkvama i to znanjem biskupa ili pape. Stoga nam ti natpisi jamče, da je za prvih 5 vjekova bila ista vjera, kakova se danas nalazi u našoj katoličkoj Crkvi.

1. Krštenje.

Crkva je dijelila krštenje svečano, osobito iza g. 313. (milanskog edikta ili Konstantinova mira), kada su po riječima sv. Augustina mnogi željeli ući u katoličku Crkvu (turbæ gentilium in christianum nomen venire cupiebant. Patr. lat. 33, 118). U tu je svrhu bio određen posebni prostor u crkvi ili je uz crkvu bila podignuta posebna zgrada u okruglom ili višouglastom obliku, što su nazvali »Baptisterium«. Unutra ili iz vana tumačili su nekoji natpisi krštenicima narav, učenike, katkada i obrede ovog sakramenta.

Tako je papa sv. Damaz sagradio u IV. vijeku baptisterij sv. Petra u Rimu. Natpis, koji njemu pripisuju (IHM, 5), dopro je do nas u lošem stanju, smjera u zadnja dva stiha na jedinu katedru sv. Petra i na jedino krštenje.

Ubi Petri sedes, unum verumque lavacrum
Vincula nulla tenent (quem liquor iste lavat).

(Gdje je Petrova stolica i jedino krštenje; nema grijeha, ko se krsti) Zadnji je polustih nadodao G. B. De Rossi (BC, 1877, 8).

IV. vijeku pripadaju stihovi slični na krstionicama sv. Anastazija i na Palatinu S. Lovre in Damaso u Rimu.

Lateranski baptisterij iz g. 432—440. nosi pjesmu pape Siksta III.:

Gens sacranda polis hic semine nascitur almo,
 Quam fecunditatis spiritus edit aquis.
 Mergere peccator sacro purgante fluente,
 Quem veterem accipiet, proferet unda novum.
 Nulla renascentum est distantia quos facit unum.
 Unus fons, unus spiritus, una fides.
 Virgineo fetu genetrix Ecclesia natos
 Quos spirante Deo concipit amne parit.
 Insons esse volens isto mundare lavacro,
 Seu patrio premeris crimine seu proprio,
 Fons hic est vitae qui totum dilvit orbem,
 Sumens de Christi vulnere principium.
 Caelorum regnum sperate hoc fonte renati:
 Non recipit felix vita semel genitas.
 Nec numerus quemquam scelerum nec forma suorum
 Terreat; hoc natus flumine sanctus erit.¹⁾

Grisar je pravom nazvao ovaj natpis (Analecta Romana, 106) glasovitim teološkim spomenikom. Ta tu je riječ o naravi, učincima i istočnog grijeha, jer ga razlikuje oznakom »crimen patrum« za razliku osobnog grijeha (crimen proprium). To je ime uzeo papa Siksto III. iz sv. Augustina, koji je umro 2 godine prije nego li je on imenovan papom. Sv. Augustin na prigovor, da djeca nijesu morala umrijeti uslijed grijeha svojih roditelja, odgovara, da je taj grijeh tuđi ali ipak očinski, t. j. da ga baštinitimo (Aliena sunt, sed paterna sunt; ac per hoc, jure seminationis atque germinationis et nostra sunt. Contra Iulianum, op. imp. I, 48).

U krstionici bazilike sv. Mihovila arhandela u Rimu u V. vijeku (Nuovo Bullettino 1910, 82) nalazimo ovaj natpis:

Sumite perpetuam sancto de gurgite vitam
 Careus est fidei, mors ubi perit.

¹⁾ Puk, koji ima da se posveti, ovdje se rodi iz blagoslovljenog sjemena, a rodi ga vodom Duh plodnosti. O grešniče, zaroni u svetu vodu i očisti se: koga voda primi kao starog čovjeka, taj će iz nje izići nov. Preporođeni se ljudi više među sobom ne razlikuju, jer ih čini jednim jedan zdenac, jedan Duh, jedna vjera. Roditeljica Crkva rađa djevičanskim načinom po vodi one, koje je začela Božjim nadahnućem. Tko želi biti čist, neka se okupa ovom kupelju. Ili te tišti istočni grijeh ili vlastiti, ovdje je zdenac života, koji natapa sav svijet, jer izvire iz Kristove rane. O vi, koji ste se preporodili pomoću ovog zdenca, očekujte kraljevstvo nebesko. U ovaj sretan život ne dolaze oni, koji su se samo jednom rodili (tjelesno). A neka nikoga ne plaši broj grijeha niti njihova vrst, jer taj je svet, koga ova voda preporodi.

Roborat hic animos divina fonte lavacrum
Et dum membra madent, mens solidatur aquis.¹⁾

U Milanu više ne postoji krstionica sv. Tekle iz IV. vijeka. Natpisi pripisuju sv. Ambroziju (Cfr. De Rossi Inscriptiones. Supplementum II, 161) i glasi:

Octachorum sanctos templum surrexit in usus,
Octagonus fons est munere dignus eo.
Hoc numero decuit sacri baptismatis aulam
Surgere, quo populis vera salus rediit.
Luce resurgentis Christi qui claustra resolvit
Mortis, et tumulis suscitavit exanimes.
Confessosque reos maculoso crimine solvens
Fontis puriflui diluit inriguo.
Hic quicumque volunt probrosae crimina vitae
Ponere, corda lavent, pectora munda gerant.
Huc veniant alacres: quamvis tenebrosus, adire
Audeat; abscedet candidior nivibus.
Huc sancti properent: non expers ullus aquarum
Sanctus: in his regnum est consiliumque Dei.
Gloria iustitiae! nam quid divinius isto
Ut puncto exiguo culpa cadat populi?²⁾

Krstionica u Primuliacumu u Francuskoj iz V. vijeka ima ovaj natpis, koji je sastavio sv. Paulin iz Nole (Ep. 32; Hartel I, 279):

Hic reparandarum generatur fons animarum
Vivum divino lumine flumen agit,
Sanctus in hunc caelo descendit spiritus amnem,
Caelestique sacras fonte maritat aquas;

¹⁾ Stecite vječni život iz ovog svetog izvora. To je put vjere, ovdje pogiba sama smrt. Kupelj u božanskom zdencu daje duši jakost. Tu voda ozdravlja dušu, dok nam uda kvasi.

²⁾ Tu je hram sagrađen u svete svrhe, a osmostrana krstionica je dostojna te službe. Dostojno je bilo da se podigne takov prostor za sveto krštenje, jer se tu podaje narodima pravo spasenje pomoću svjetlosti Krista, koji je porušio zatvor smrti (grob) i iz grobova uskrisiva mrtve. On grešnike odrješuje od sramotnih krivica pomoću vode čistog zdenca. Svi oni, koji hoće da se riješe djela sramotnog života, neka se ovdje operu te duše im budu čiste. Amo neka dođu veselo: ako je tko pun tmina, neka odvažno pristupi, jer će izići bijeljiji od snijega. Amo neka se sveti požure, jer nitko nije svet bez (ove) vode; Bog je odlučio, da u njoj bude kraljevstvo (njegovo). Slava pravednosti! Ta što je božanskije nego li je to, da na tako malenom prostoru padaju krivnje puka?

Concipit unda deum, sanctamque liquoribus aliris
 Edit ab aeterno semine progeniam.
 Mira Dei pietas: peccator mergitur undis,
 Mox eadem emergit justificatus aqua.
 Sic homo et occasu felici functus et ortu
 Terrenis moritur, perpetuis oritur.
 Culpa perit, sed vita redit; vetus interit Adam,
 Et novus aeternis nascitur imperiis.¹⁾

U Španjolskoj su u Calagurrima podigli krstionicu na mjestu, gdje su mučena bila dva mučenika. Natpis je sastavio Prudencij u g. 404 ili 405 (Peristeph. VIII):

Electus Christo locus est, ubi corda probata
 Provehat ad caelum sanguine, purget aqua,
 Hic duo purpureum, Domini pro nomine caesi,
 Martyrium pulchra morte tulere viri.
 Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
 Ac veteres maculas diluit amne novo.
 Qui cupit aeternum caeli conscendere regnum,
 Huc veniat sitiens: ecce parata via est.
 Ante coronata scandebant ardua testes
 Atria, nunc lotae celsa petunt animae.
 Spiritus aetherio solitus descendere lapsu.
 Ut dederat palmam, sic tribuit veniam.
 Haurit terra sacros aut fonte aut sanguine rores.
 Martyrium pulchra morte tulere viri.
 Exundatque suo jugiter uda Deo.
 Ipse loci est dominus, laterum cui vulnere utroque
 Hinc cruor effusus fluxit, et inde latex.
 Ibitis hinc, ut quisque potest, per vulnera Christi
 Evectus gladiis alter, et alter aquis.¹⁾

¹⁾ Ovaj zdenac obnavlja duše, jer ga Božja svjetlost oživljuje i jer je Duh sveti s neba sišao u ovaj izvor i svetu vodu spaja s nebeskim zdencem. Tu voda začinje Boga i pomoću vječnog sjemena rodi sveto potomstvo. Divna je Božja dobrota! Čovjek ulazi u vodu kao grešnik i odmah iz nje izlazi opravdan. I tako čovjek sretno umire zemalštini i rodi se za vječnost. Grijeh propada, život se javlja: Stari Adam umire i novi se rodi za vječno gospodstvo.

²⁾ Ovdje je mjesto Kristu izabrano, gdje on miše duše čisti vodom i krvlju vodi u nebo. Ovdje su dva muža krasnom smrću, ubijeni za Gospodnje ime, podnijeli krvavo mučeništvo. I ovdje teče blagost iz zdenca i novom vodom uništuje stare ljage. Tko želi da se digne u vječno kraljevstvo, neka jedan amo dođe: evo je put otvoren. Prije su se amo uspeli u visoku palaču okrunjeni svjedoci (mučenici), a sada se penju oprane duše. Duh, koji obično s neba dolazi, kako je dao palme (pobjedu), tako udjeljuje i oprost. Zemlja prima svetu rosu ili iz zdenca ili krvi i tekućina se razlijeva neprestano u

U Tipasi u Africi krstionica nosi ovaj natpis (Mélanges d'arch, a. 1894, 369):

Si quis, ut vivat, quaerit addiscere, semper,

Hic lavetur aqua et videat caelest (ia regna)

(Ako tko traži da nauči kako će vazda živjeti, neka se okupa u vodi i ugleda nebesko kraljevstvo)

Često zgodni natpisi tumače obrede kod krštenja. Ti se natpisi nalaze ili na zgradi ili na obrednim predmetima. Često je voda za sv. krštenje prolazila kroz usta zlatnih jelena ili janjeta. Tako je Konstantin darovao lateranskoj krstionici takovih srebrenih jelena (agnum aureum fundentem aquam, cervos argenteos VII fundentes aquam). Janje je imalo natpis: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Evo Jaganjac Božji, koji odnosi grijehe svijeta). I nekoji su pape darovali slične darove krstionicama, n. pr. Inocent I., Siksto III., Ilarij (Lib. Pontif. I, 174, 220, 233, 243). U krstionici sv. Stjepana u Milanu tekla je voda kroz lavska usta. Gdje gdje je bio običaj, da pošlije krštenja poškrope iz visoka (iz vrča ili iz posude golubičina oblika) krštenika tako kao da kiša pada. To je bio simbol dolaska Duha svetoga. Na to smjera Eno-dijev natpis, koji je on sastavio za krstionicu sv. Stjepana u Milanu (Mai, Scrip. vet. 176, n. 3).

Jedan natpis u katedrali u Raveni pokazuje, da je svećenik prao noge novom kršteniku (Cfr. Sv. Ambroz, De mysteriis VI, 31; De sacramentis III, 1, 4). Taj je običaj bio u Galiji i sjev. Italiji. Drugi natpis u istoj crkvi jamči, da se običavalo dati sv. pričest odrasloj krštenoj osobi odmah iza krštenja. Taj se natpis nalazi na vratima, koja spajaju krstionicu s katedralom. Kada bi svršili obredi, prisutni su čestitali novim kršćanima ovim riječima: »Blago onome komu su oproštene krivice i kojemu je pokriven grijeh« (Garrucci, Storia, tav. 228 i str. 37 i 38). Tom su prigodom krštene osobe darivale svećenika, kumove ili kume, t. j. obratno nego je sada običaj (Cfr. De Rossi, Bullettino 1876, 54).

2. Drugi sakramenti.

Krizma. Rijetki su natpisi o ovom sakramentu, jer su krizmu primali odmah iza krštenja, i ako katkada u posebnom mjestu zvanu »Consignatorium« (Cfr. Grisar, Roma alla fine del mondo antico, p. 816). Tako je bio natpis u Verdunu:

Istic insontes, caelesti flumine lotas,

Pastoris summi Dextera signat oves.

Huc undis, generate, veni, quo sanctus ad unum

Spiritus ut capias te sua dona vocat.

čast svome Bogu. On je sam gospodar mjesta, jer mu je iz rane na ruci potekla krv i iz druge ruke voda. Ići ćete, kako tko može, i jedne će podići Kristova krv i druge voda.

Tu, cruce suscepta, mundi vitare procellas
Disce, magis monitus hac ratione loci.¹⁾

Sličan je natpis bio u krstionici sv. Pavla u Rimu (De Rossi, *Inscriptiones II*, 28).

Ispovijed. U Raveni, u kapeli sv. Petra Hrisologa postoji iz dobe biskupa Petra (494 ili 496-519) natpis i smjera na sakrament sv. ispovijedi:

Huc veniens fundat parituros gaudia fetus
Contritum soli dans, percusso in pectore, mentem.
Ne iaceat, se sternat humi, morbosque latentes
Ante pedes medici, cura properante, recludat;
Saepe metus mortis vitae fit causa beatae.²⁾

Euharistija. Tu nam jedan natpis pape Simaha (493-514) u oratoriju sv. Križa kod Vatikana veli:

Fortis ad infirmos descendens panis alendos
Hoc fractus ligno est, ut potuisset edi.

(Jaki kruh silazi da nahrani slabe ljude. Na ovom je drvetu slomljen, da ga možeš jesti).

Drugi natpis u bazilici u Tipasi u Airici (Cir. De Rossi, *Bullettino 1894*, 91) smjera na običaj, po kome su kod sv. pričesti primali sv. hostiju na ruku, što spominje i sv. Augustin (*Sermo 229*) i nadgrobní natpis Pektorija u Autunu:

Undique visendi studio christiana aetas circumfusa venit
Liminaque sancta pedibus contingere laeta,
Omnis sacra canens, sacramento manus porrigere gaudens,

(Odasvuda dolaze kršćani na posjet i veselo prelaze preko svetog praga. Svak pjeva svete pjesme i veseo što pruža ruku prema sakramentu).

Na sva tri sakramenta cilja natpis u bazilici u Hispalisu u Španjolskoj, možda iz V. vijeka (Hübner, *Inscriptiones Hispaniae*, 361):

¹⁾ Ovdje nevine i nebeskom vodom oprane ovce označuje desnica najvišeg pastira. Amo dodi ti, koga je voda preporodila, te kamo te zove Duh sveti, da primiš njegove darove. Ti, primivši križ, nauči kako da izbjegneš svjetske oluje, još više opomenut naukom mjesta.

²⁾ Tko amo dolazi, neka uzdiše kroz plač, koji rada veselje, te će tako, udarivši se u prsa, ojačati dušu. Neka ne legne, nego se baci na zemlju te brižno otkrije pred nogama liječnika svoje skrivene boli; strah je ispred smrti često uzrok blažena života.

Carne, cruore pio, limfaque et crismate sacro
Hic D(eus) est homines vivificare potens.

(Ovdje Bog može da oživi ljude tijelom, svetom krvlju, vodom i svetom krizmom).

3. Dogme.

Ogledajmo samo nekoliko dogmi.

Božansko materinstvo preblazene Djevice izraženo je u mozaičkom natpisu, koji je Siksto III. postavio na nutarnji zid u bazilici sv. Maria Maggiore u Rimu, jedanaest godina iza Nestorijeve osude (De Rossi, Inscriptiones II, 139):

Virgo Maria tibi Xystus nova tecta dicavi
Digna salutifero munera ventre tuo.
Tu genitrix ignara viri, te denique focta
Visceribus salvis edita nostra salus.

(O Djevice Marijo, ja Ksisto posvetih novi hram tebi, dostojan dar Tvoje spasonosne utrobe. Ti ne poznaješ čovjeka i ipak si roditeljica, ti si ostavši djevicom dala na svijet porod taj naš spas).

Prvenstvo sv. Petra i rimskog pape, njegova nasljednika, zrcali se u trima natpisima. Prvi je u trijemu vatikanske bazilike iz g. 468-483; i glasi:

Qui regni claves et curam tradit ovilis,
Qui caeli terraeque Petro commisit habenas,
Ut reseret clausis, ut solvat vincla ligatis,
Simplicio nunc ipse dedit sacra iura tenere,
Praesule quo cultas venerandae cresceret aulae.

Koji je Petru predao ključeve kraljevstva i brigu za ovčinjak te uručio uzde neba i zemlje, da otvori zatvorenim, da odriješi okove svezanima. On je isti sada dao Simpliciju da ima vrhovnu vlast, da pod tim pastirom poraste štovanje časne zgrade).

O prvenstvu sv. Petra raspravlja na široko Akil, biskup u Spoletu, u prvoj polovici V. vijeka, u nekim natpisima, koje on postavio u crkvi blizu grada. Donosim dva ulomka, a u drugom se govori o grobu sv. Petra u Rimu (De Rossi, Inscriptiones. Supplem., 1871, 117).

1. Namque illi Deus ipse caput qui corporis exstat,
Propterea petrae nomen habere dedit.
Dicens esto Petrus, quoniam fundabo super te,
Quam mihi nunc toto melior orbe domum.

In te per cunctas consistit ecclesia gentes
 Vincit et inferni carceris imperium,
 Nam (que datis) clavibus caelorum claudere portas
 Et reserare dedit pro meritis hominum.
 Quaecumque in terris fuerit sententia Petri,
 Haec erit in caelis scripta, notante Deo.
 Dixit enim: tu es magno mihi nomine Petrus
 Et tibi caelorum fortia claustra dedi.
 Hac ditioe potens terra caeloque Petrus stat
 Arbiter in terris, ianitor in superis.¹⁾

2. Antistes, Christi Domini devotus, Achilles
 Culmina magna pii struxit honore Petri.
 Nemo putet vacuum venerandi nominis aulam
 Sistere, quod non sit corporis ista domus.
 Magna quidem servat venerabile Roma sepulcrum
 In qua pro Christi nomine passus obit.²⁾

Navedimo i dva stiha iz Ursianske bazilike u Raveni g. 449-452, koji govore o sv. Petru:

Bis senos inter fratres in principe sistis
 Ipse loco, legesque novae tibi dantur ab alto.

(Dva puta stojiš između braće na vrhovnom mjestu i nebo ti daje novu vlast).

Ovo su krasni i mili spomenici. Dakako da ih ima i više, ali nam i ovi pokazuju, kako je starina prvih kršćanskih vjekova jednako vjerovala u iste dogme i sakramente kao i mi katolici 20. vijeka.

F. Grossi — Gondí D. I. (Rim).

¹ Ta njemu dao sam Bog da bude glava tijelu i stoga da ima ime stijene. Reče mu: Budi Petar, jer ću na tebi sagraditi zgradu, koju hoću sebi da sagradim na svem svijetu. U tebi stoji Crkva kod svih naroda i ona ima vlast i nad podzemnom tamnicom, jer joj je (Bog) dao ključeve nebeske da zatvara i otvara vrata prema zaslugama ljudi. Što Petar odredi na zemlji, to će i u nebu Bog prihvatiti. Ta on reče: Ti si mi Petre, velik imenom i tebi povjerih vrata nebeska. Tom vlašću obogaćen na nebu i zemlji stoji Petar, sudac na zemlji, vratar na nebu.

²) Biskup Akil, odan Kristu Gospodinu, podiže visoku zgradu u čast Petru. Neka nitko ne pomisli, da je tu podignuta prazna zgrada časnog imena, jer tu nije njegov grob. Njegov dični grob naime čuva veliki Rim, gdje je umro za Krista.